

I. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

УДК 341.231.14/343.8

DOI 10.32755/sjcriminal.2024.02.009

Пузиревський М. В.,

старший викладач кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
юридичного факультету,

Пенітенціарна академія України,
м. Чернігів, Україна

ORCID: 0000-0001-8835-3238;

Сікун А. М.,

заступник начальника Управління

дотримання прав засуджених та осіб, узятих під варту,
Департамент з питань виконання кримінальних покарань,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-1484-8830

ВИКРИВАЧІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ КАТУВАННЯМ У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ: АНАЛІЗ ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ І ВИКЛИКІВ

У статті проаналізовано правові механізми, що врегульовують можливість впровадження до вітчизняної пенітенціарної системи інституту викривачів у сфері протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження. Уперше надано визначення інституту «викривач катувань та інших видів неналежного поводження» та акцентовано увагу на його основних принципах діяльності. З'ясовано сучасні виклики, що зумовлюють впровадження до пенітенціарної системи інституту «викривач катувань та інших видів неналежного поводження». У статті окреслено основні групи структурних проблем, що, зокрема, стосуються неналежних умов тримання, незабезпечення своєчасної та належної медичної допомоги ув'язненим і засудженим в органах та установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Ключові слова: викривач, протидія, катування, жорстокі, нелюдські або такі, що принижують гідність, види поводження, покарання, законодавство, Міністерство юстиції України, засуджений, ув'язнений, персонал, пенітенціарна система, органи та установи виконання покарань, Державна кримінально-виконавча служба України.

Постановка проблеми. У сучасному цивілізованому світі, де порушення основоположних прав та свобод людини, недотримання загальноприйнятих стандартів гуманного поводження залишаються серйозними викликами для розвитку суспільства, впровадження комплексної системи протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження є невід'ємною складовою будь-якої демократичної, соціальної та правової держави, якою, відповідно до положень Конституції України, є Україна. Безсумнівно, на шляху до євроінтеграції наша держава активно проводить сучасні реформи та модернізує свої наявні національні законодавчі (в т.ч. нормативно-правові) та інституційні правоохоронні структури з метою їхньої поступової гармонізації й адаптації згідно з положеннями *acquis communautaire* Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих питань протидії катуванням, тортурам, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню у правоохоронній сфері, зокрема в органах та установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України, приділено значну увагу в працях В. Антипова, І. Богатирьова, В. Борисова, А. Галая, С. Гречанюка, О. Денисової, Т. Денисової, О. Джужі, А. Замули, К. Катеринчук, М. Коваль, О. Косиці, О. Литвина, Ю. Марадіної, Р. Мигалья, В. Озар, В. Пузирного, М. Пузирьова, Г. Радова, А. Савченка, В. Смітєнка, В. Сташиса, А. Степанюка, Г. Телесніцького, Є. Фесенка, М. Хавронюка, О. Храпцова, В. Човгана, Д. Ягунова та ін. При цьому зауважимо, що на сьогодні, на жаль, відсутні наукові розвідки, що безпосередньо присвячені дослідженню інституту викривачів у сфері протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження в пенітенціарній системі.

Формулювання мети. Метою статті є комплексний аналіз наявних міжнародних і національних правових механізмів та сучасних викликів, що зумовлюють впровадження інституту викривачів у сфері протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження в органах і установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 10 Плану заходів з реалізації Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2021 р. № 1344–р (у редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 820–р. [1]), одним із основних заходів, що спрямовані на протидію катуванням, тортурам, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню у правоохоронній сфері, є розроблення та затвердження дорожньої карти запровадження інституту викривачів катувань та інших видів неналежного поводження і гарантій їх захисту, що передбачатиме запровадження комплексного механізму захисту осіб, які надають допомогу щодо запобігання та протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження у правоохоронній та пенітенціарній сферах [1]. Відповідальними виконавцями цього стратегічного напрямку [1] було призначено Державне бюро розслідувань, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Офіс Генерального прокурора, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Службу безпеки України, Національне антикорупційне бюро України та Бюро економічної безпеки України.

Окремо треба також зазначити, що загалом інститут викривачів кримінальних правопорушень для нашої держави не є новітнім. Уперше інститут викривачів, що успішно працює протягом останніх десятиліть у багатьох розвинених країнах світу, запровадили на теренах нашої держави в жовтні 2014 р., коли Верховною Радою України було ухвалено законодавство про запобігання корупції. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що **«викривачами»** є фізичні особи, які за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомили про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень законодавства, вчинених іншими особами, якщо така інформація стала їм відома у зв'язку з трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням ними служби чи навчання або їх участю у передбачених законодавством процедурах, що є

обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання [2].

При цьому, зважаючи на відсутність дотепер у вітчизняній правовій теорії та національному законодавстві України поняття **«викривач катувань та інших видів неналежного поводження»**, пропонуємо його авторське визначення – це фізична дієздатна особа, яка, маючи належну, достовірну інформацію, на засадах забезпечення конфіденційності повідомила про факти катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження та покарання чи інші кримінальні правопорушення проти здоров'я, вчинені стосовно неї або стосовно іншої особи / інших осіб.

Зі свого боку вважаємо, що основними принципами діяльності інституту викривачів катувань та інших видів неналежного поводження в майбутньому повинні бути: а) забезпечення викривачами захисту основоположних прав і свобод людини та громадянина, що закріплені в міжнародно-правових і національних стандартах; б) конфіденційність викривачів та забезпечення їхньої особистої безпеки, що гарантовано національним законодавством; с) забезпечення належної законодавчої процедури розслідування та документування виявлених викривачами фактів катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує його гідність, поводження та покарання чи інших кримінальних правопорушень проти здоров'я; d) система заохочень або винагород, що закріплена в національному законодавстві.

Вбачається, що реалізація цієї реформи у сфері протидії катувань та інших видів неналежного поводження шляхом впровадження в Україні інституту «викривачів» дозволить: 1) запровадити дієвий механізм ефективного та оперативного реагування на випадки катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження та покарання; 2) зменшити латентність службових кримінальних правопорушень, зокрема, пов'язаних з катуванням та іншими видами неналежного поводження, у національній системі органів кримінальної юстиції; 3) створити умови для

гармонізації й адаптації національного законодавства відповідно до положень *acquis communautaire* Європейського Союзу.

Отже, надалі пропонується більш детально розглянути нову для національного правового поля та правоохоронної системи інституцію – «викривачів катувань та інших видів неналежного поводження», насамперед крізь призму сучасних реалій функціонування пенітенціарної системи в Україні, за двома напрямками: I) наявними правовими механізмами у сфері протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження; II) викликами, що виникають у практичній діяльності органів та установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України.

I. Правові механізми, що врегульовують можливість впровадження до пенітенціарної системи України інституту викривачів у сфері протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження:

Загальні правові механізми. Ст. 28 Конституції України проголошує, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [3]. Ця норма Конституції України є абсолютно забороняючою, що успішно імплементувала до національного правового поля базові (керівні) положення міжнародно-правових та регіональних стандартів у сфері протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження, насамперед це норми ст. 5 Загальної декларації прав людини (1948 р.) [4], ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 р.) [5] та ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) [6].

Згодом норма ст. 28 Конституції України знайшла своє втілення в таких положеннях кодифікованих актів:

– ст. 127 Кримінального кодексу України, де встановлено кримінальну відповідальність за вчинення катування та надано його законодавче визначення – «це будь-яке умисне діяння, що спрямоване на заподіяння особі сильного фізичного болю чи морального страждання, вчинене з метою примусити її чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати

інформацію чи зізнання, або з метою покарати її чи іншу особу за дії, вчинені нею або іншою особою, чи у вчиненні яких вона або інша особа підозрюється, або з метою залякування її або інших осіб» [7]. Це визначення повністю враховує базові (керівні) положення ст. 1 Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (1975 р.) [8] та ст. 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р.) [9];

– ст. 289 Цивільного кодексу України, де зазначено, що жодна фізична особа не може бути піддана катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню [10].

Спеціальні правові механізми. У ст. 10 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 р.) проголошено, що всі особи, які позбавлені волі, мають право на гуманне поводження та повагу їх гідності, властивої будь-якій особі [5]. Ця норма набула свого подальшого розвитку в міжнародних та регіональних пенітенціарних стандартах, зокрема в нормах ст. 5 Кодексу щодо поведінки посадових осіб, які підтримують правопорядок (1979 р.) [11], принципі 6 Зводу принципів щодо захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню в будь-якій формі (1988 р.) [12], правилі 87 Правил щодо захисту неповнолітніх осіб, які позбавлені волі (1990 р.) [13], правилі 1 Мінімальних стандартних правил щодо поводження з в'язнями («Правил Нельсона Манделі») (2015 р.) [14] тощо.

Вбачаємо за необхідне більш детально зупинитися на тих спеціальних правових механізмах, що визначені в національному законодавстві та відомчих нормативно-правових актах у сфері кримінальної юстиції, а саме, у сфері виконання покарань:

– Кримінально-виконавчий кодекс України. Стаття 1 КВК України зазначає, що кримінально-виконавче законодавство України регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань, зокрема з метою запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими [15]. При цьому у ст. 8 КВК України зазначено,

що засуджені мають право на гуманне ставлення до них та на повагу їх людської гідності; засуджені не повинні підлягати жорстокому, нелюдському або такому, що принижує їх гідність, поводженню [15]. Вищенаведене положення КВК України також закріплено в абзаці 3 пункту 2 розділу II «Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» [16];

– Кримінальний процесуальний кодекс України. Стаття 11 КПК України зазначає, що забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність [17];

– Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021. Стратегічний напрям № 2 цієї Національної стратегії [18] визначає основні засади протидії катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню;

– Стратегія протидії катуванням у системі кримінальної юстиції, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2021 р. № 1344-р. Ця Стратегія [19] визначає напрями розвитку національної системи протидії катуванням, вчиненим працівниками правоохоронних органів, зокрема Державної кримінально-виконавчої служби України. Керівні положення цієї Стратегії ґрунтуються на положеннях національного законодавства України, практики Європейського суду з прав людини, рішеннях і резолюціях Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй та Комітету Міністрів Ради Європи;

– Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 р. № 1153-р. Стратегічна ціль № 2 цієї Стратегії [20] передбачає створення ефективної системи запобігання та протидії катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.

II. Сучасні виклики, що зумовлюють впровадження до пенітенціарної системи України інституту викривачів у сфері протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження:

В Україні на законодавчому рівні «Національною стратегією у сфері прав людини», затвердженою указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021 р. [18] та «Стратегією протидії катуванням у системі кримінальної юстиції», затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2021 р. № 1344-р. [19], визначено *основні проблеми* у сфері протидії катуванню та іншим видам неналежного (в т.ч. жорстокого, нелюдського, негуманного чи такого, що принижує гідність) поводження або покарання щодо ув'язнених і засуджених, та *сучасні виклики*, що стосуються безпосередньо практичної діяльності пенітенціарних закладів, а саме:

- брак достовірних даних про факти катувань та інших видів неналежного поводження в пенітенціарній системі, наявність латентності цієї групи кримінальних правопорушень, що призводить до замовчування цієї проблеми в суспільстві та невжиття заходів для її ефективного й оперативного розв'язання;

- відсутність дієвої подвійної (внутрішньої та зовнішньої) системи здійснення регулярних пенітенціарних інспекцій і моніторингу;

- відсутність реальних компенсаційних засобів потерпілим від катувань та інших видів неналежного поводження в пенітенціарній системі;

- наявність фактів «кругової поруки» або замовчування щодо катувань та інших видів неналежного поводження в пенітенціарній системі;

- недостатня ефективність наявної системи протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження в пенітенціарній системі;

- недостатня ефективність розслідування та механізмів документування фактів катувань та інших видів неналежного поводження в пенітенціарній системі, уникнення

відповідальності посадовими особами та перешкоджання здійсненню справедливого правосуддя;

– незабезпечення своєчасної та належної медичної допомоги ув'язненим та засудженим, які перебувають у слідчих ізоляторах та установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України;

– неналежні умови тримання ув'язнених та засуджених, які перебувають у слідчих ізоляторах та установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Зі свого боку, констатуємо, що опублікований нами [21] аналіз ряду рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України, що було винесено в період з 01 червня 2020 р. по 01 березня 2024 р., дає підстави вважати, що на теперішній час у слідчих ізоляторах та установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України, на жаль, є дві групи структурних проблем, що визнаються ЄСПЛ як значні, суттєві порушення вимог ст. 3 «Заборона катування» Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) та вимагають відповідної належної реакції з боку нашої держави, зокрема:

I група – ті, що стосуються неналежних умов тримання ув'язнених та засуджених;

II група – ті, що стосуються незабезпечення своєчасної та належної медичної допомоги ув'язненим та засудженим.

До першої групи належать: брудна постільна білизна; відсутність або недостатність штучного / природного освітлення в приміщеннях; відсутність або недостатня кількість прогулянок на свіжому повітрі; відсутність або недостатня кількість продуктів харчування; відсутність або недостатня кількість фізичних вправ на свіжому повітрі; відсутність або неналежна якість гігієнічних / туалетних засобів; відсутність або обмеження в доступі до водопровідної / питної / проточної води; відсутність або обмеження в доступі до гарячої / теплої води; відсутність або обмеження в доступі до душу / лазне-пральних послуг; відсутність або погана якість постільної білизни; відсутність вентиляції в приміщеннях; відсутність особистого простору в приміщеннях; відсутність приватності

під час користування туалетами / несправність туалетів; відсутність свіжого повітря в приміщеннях; наявність двоярусних ліжок у приміщеннях; зараження приміщень гризунами / паразитами; недостатня кількість спальних місць; неналежна / неадекватна температура води / повітря в приміщеннях; низька (погана) якість водопровідної / питної / проточної води; низька (погана) якість продуктів харчування; пасивне паління в приміщеннях; переповненість / відсутність спальних місць для всіх ув'язнених у камерах слідчих ізоляторів; постійно увімкнене електричне освітлення в приміщеннях; систематичні випадки спільного проживання разом з тими особами, які мають вірусні / інфекційні захворювання; наявність старих матраців на ліжках; наявність цвілі або бруду в приміщеннях тощо [21, с. 443–444].

До другої групи належать: відсутність / затримка в отриманні ув'язненими та засудженими консультацій зі спеціалістами; відсутність / затримка в отриманні ув'язненими та засудженими систематичного і комплексного лікування; відсутність / затримка у проведенні медичного обстеження / огляду / тестування ув'язнених та засуджених; відсутність / недостатність / затримка медикаментозного лікування ув'язнених та засуджених; відсутність необхідної медичної допомоги ув'язненим та засудженим; надання симптоматичного лікування ув'язненим та засудженим; непроведення / затримка у проведенні хірургічної операції ув'язненим та засудженим тощо [21, с. 444].

Висновки. Таким чином, впровадження інституту викривачів у сфері протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження, які, маючи належну, достовірну інформацію, на засадах забезпечення конфіденційності повідомлятимуть про факти катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження та покарання чи інші кримінальні правопорушення проти здоров'я, вчинені стосовно них безпосередньо або стосовно інших осіб, є можливим за наявних в Україні правових механізмів і, безумовно, актуальним, враховуючи ті виклики й проблеми, що впливають на розвиток вітчизняної пенітенціарної системи.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2021 р. № 1344 : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.08.2024 р. № 820-р. *Офіційний вісник України*. 2024. № 82. Ст. 4866.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. Ст. 2474.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Загальна декларація прав людини : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. № A/RES/217 (III). URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/043/88/pdf/nr004388.pdf> (дата звернення: 01.10.2024).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 16.12.1966 р. № A/RES/2200 (XXI). URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/005/03/pdf/nr000503.pdf> (дата звернення: 01.10.2024).
6. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG (дата звернення: 01.10.2024).
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
8. Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1975 р. № A/RES/3452 (XXX). URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/001/65/pdf/nr000165.pdf> (дата звернення: 01.10.2024).
9. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1984 р. № A/RES/39/46. URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/460/23/pdf/nr046023.pdf> (дата звернення: 01.10.2024).
10. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
11. Кодекс щодо поведінки посадових осіб, які підтримують правопорядок : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р. № A/RES/34/169. URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/377/96/pdf/nr037796.pdf> (дата звернення: 01.10.2024).

12. Звід принципів щодо захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню в будь-якій формі : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1988 р. № A/RES/43/173. URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/531/52/img/nr053152.pdf> (дата звернення: 01.10.2024).

13. Правила щодо захисту неповнолітніх осіб, які позбавлені волі : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1990 р. № A/RES/45/113. URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/565/02/img/nr056502.pdf> (дата звернення: 01.10.2024).

14. Мінімальні стандартні правила щодо поводження з в'язнями : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.2015 р. № A/RES/70/175. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/443/41/pdf/n1544341.pdf> (дата звернення: 01.10.2024).

15. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

16. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2018 р. № 2823/5. *Офіційний вісник України*. 2018. № 70. С. 285.

17. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–13. Ст. 88.

18. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 9. Ст. 368.

19. Про схвалення Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та затвердження плану заходів з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2021 р. № 1344-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 88. Ст. 5679.

20. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 р. № 1153-р. *Офіційний вісник України*. 2023. № 1. Ст. 33.

21. Пузиревський М. В., Сікун А. М. Практика Європейського суду з прав людини у справах про порушення статті 3 Європейської конвенції з прав людини (на прикладі Державної кримінально-виконавчої служби України). *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 19 квітня 2024 р.). Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 442–445.

Puzyrevskyi M.,

Senior Lecturer of the Department of Criminal,
Criminal-Executive Law and Criminology of the Faculty of Law,
Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-8835-3238;

Sikun A.,

Deputy Head of the Department
for the Observance of the Rights of Convicts
and Persons taken into custody,
Department on Issues of Execution of Criminal Punishments,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1484-8830

WHISTLEBLOWERS AS A TOOL TO COMBAT TORTURE IN THE PENITENTIARY SYSTEM: ANALYSIS OF LEGAL MECHANISMS AND CHALLENGES

The article analyzes the legal mechanisms which regulate the possibility of introducing the institution of whistleblowers in the field of combating torture and other ill-treatment into the national penitentiary system. The author's defines the institution of "whistleblower" as a natural person with legal capacity who, having proper, reliable information, on the basis of confidentiality, has reported the facts of torture, cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, or other criminal offenses against health, committed by another person, if such information became known to him/her in connection with his/her economic, public, scientific, professional or labor activity in the law enforcement sphere, service or training, or his/her direct participation in the procedures provided for by law that are mandatory for the commencement of such activity, service or training.

The author's identifies the current challenges that lead to the introduction of the institution of whistleblowers in the penitentiary system in the field of combating torture and other types of ill-treatment, namely Inadequate conditions of detention of prisoners and convicts held in pre-trial detention centers and penitentiary institutions of the State Criminal Executive Service of Ukraine; failure to provide timely and adequate medical care to prisoners and convicts held in pre-trial detention centers and penal institutions of the State Criminal Executive Service of Ukraine; the existence of facts of "mutual responsibility" or silence regarding torture and other types of ill-treatment in the penitentiary system; insufficient effectiveness of the existing system of counteracting torture and other ill-treatment in the penitentiary system; insufficient effectiveness of investigations and mechanisms for documenting the facts of torture and other ill-treatment in the penitentiary system, avoidance of responsibility by officials and obstruction of fair justice; lack of reliable data on the facts of torture and other ill-treatment in the penitentiary system, the latency of this group of criminal offenses, which leads to silence of this problem in society and failure to take measures for its successful

prompt resolution; lack of an effective dual (internal and external) system of regular penitentiary inspections and monitoring; lack of real compensation for victims of torture and other ill-treatment in the penitentiary system.

Key words: *whistleblower, counteraction, torture, cruel, inhuman or degrading treatment, punishment, legislation, Ministry of Justice of Ukraine, convict, prisoner, staff, penitentiary system, penal authority, penal institution, State Criminal Executive Service of Ukraine.*

References

1. Ukraine (2024), *On Amendments to the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 28, 2021 No. 1344*: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv.

2. Ukraine (2014), *On the Prevention of Corruption*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv.

3. Ukraine (1996), *The Constitution of Ukraine*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv.

4. United States (1948), *International Bill of Human Rights*: Resolution adopted by the United Nations General Assembly, New York, available at: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/043/88/pdf/nr004388.pdf> (accessed 01.10.2024).

5. United States (1966), *International Covenant on Civil and Political Rights*: Resolution adopted by the United Nations General Assembly, New York, available at: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/005/03/pdf/nr000503.pdf> (accessed 01.10.2024).

6. France (1950), *European Convention on Human Rights*: Convention of the Council of Europe, Strasbourg, available at: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG (accessed 01.10.2024).

7. Ukraine (2001), *The Criminal Code of Ukraine*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv.

8. United States (1975), *Declaration on the Protection of All Persons From Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*: Resolution adopted by the United Nations General Assembly, New York, available at: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/001/65/pdf/nr000165.pdf> (accessed 01.10.2024).

9. United States (1984), *Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*: Resolution adopted by the United Nations General Assembly, New York, available at: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/460/23/pdf/nr046023.pdf> (accessed 01.10.2024).

10. Ukraine (2003), *The Civil Code of Ukraine*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv.

11. United States (1979), *Code of Conduct for Law Enforcement Officials* : Resolution adopted by the United Nations General Assembly, New York, available at: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/377/96/pdf/nr037796.pdf> (accessed 01.10.2024).

12. United States (1988), *Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment* : Resolution adopted by the United Nations General Assembly, New York, available at: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/531/52/img/nr053152.pdf> (accessed 01.10.2024).

13. United States (1990), *United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty* : Resolution adopted by the United Nations General Assembly, New York, available at: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/565/02/img/nr056502.pdf> (accessed 01.10.2024).

14. United States (2015), *United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules)* : Resolution adopted by the United Nations General Assembly, New York, available at: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/443/41/pdf/n1544341.pdf> (accessed 01.10.2024).

15. Ukraine (2003), *The Criminal and Executive Code of Ukraine* : Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv.

16. Ukraine (2014), *On Approval of The Internal Regulations of Penitentiary Institutions* : Order of the Ministry of Justice of Ukraine, Kyiv.

17. Ukraine (2012), *The Criminal Procedure Code of Ukraine* : Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv.

18. Ukraine (2021), *On The National Human Rights Strategy* : Order of the President of Ukraine, Kyiv.

19. Ukraine (2021), *On approval of The Strategy for Combating Torture in the Criminal Justice System and approval of the Action Plan for its implementation* : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv.

20. Ukraine (2022), *On approval of The Strategy for reforming the penitentiary system for the period up to 2026 and approval of the operational plan for its implementation in 2022–2024* : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv.

21. Puzyrevskiy, M. and Sikun, A. (2024), "The case law of the European Court of Human Rights in cases of violation of article 3 of the European Convention on Human Rights (on the example of the State Criminal Executive Service of Ukraine)", *Crime and counteraction to it in the conditions of war and in the postwar perspective: an interdisciplinary panorama* : proceedings of the International Conference, Vinnytsia, April 19, 2024, pp. 442–445.